

Ambrozij, škof, ki je premagal cesarja

Tesno sodelovanje med cesarstvom in krščansko Cerkvijo po Milanskem ediktu leta 313 je vodilo v novo družbeno, politično in kulturno ureditev, imenovano bizantinska simfonija.

Cerkev je imela zelo dober okvir za označevanje, vendar pa je naletela na drugo grožnjo: na vpliv političnega partnerja. Zato so člani Cerkve v četrtem stoletju poskušali to novo grožnjo premagati. To so najbolj želeli doseči z natančnejšo določitvijo "meja" med tema dvema pomembnima, a ločenima področjema. In Ambrozij, milanski škof, je bil eden izmed pomembnih glasov, ki so se vzdignili proti zlorabam s strani cesarstva.

Zgodovinski okvir

Ker je imel Ambrozij Milanski veliko izkušenj s cesarsko upravo, ki jih je pridobil kot *consularis Liguriae et Aemiliae*, je razumel potrebo po jasni ločitvi med političnimi in religioznimi funkcijami. Te meje je uspel določiti v precej težavnem in zapletenem zgodovinskem obdobju, ko so drug za drugim prihajali na oblast zelo različni, močni in šibki cesarji. Kot izvrsten diplomat in politik je Ambrozij vedel, kako ravnati z vsakim izmed njih, da bi lahko služil interesom in poslanstvu Cerkve.

Po smrti Valentinijana I. leta 375 sta zahodnemu delu cesarstva vladala njegova sinova Gracijan (375-383) in Valentinijan II. (375-392), medtem ko je vzhodnemu delu po tragični smrti Valensa leta 378 zavladal hispanski general Teodozij. Po uboju Gracijana leta 383 je stanje postalo še bolj zapleteno in zahodni del (razen Italije in Afrike) je obvladoval Maksim, podpirale pa so ga legije iz

Britanije.¹ Cesar Valentinijan II. je bil leta 392 prav tako ubit in tako je Evgenij postal cesar samo za dve leti, nato pa ga je dokončno premagal Teodozij v bitki pri Ogleju.²

Kljub vsem tem političnim nestabilnostim in sovražnostim, ki so jih v glavnem izzvale različne državljanske vojne, je škof Ambrozij vedel, kako vplivati na najpomembnejše politične odločitve. Odnosi krščanske Cerkve in njenih voditeljev do cesarjev so bili zelo različni. Pod Gracijanom, na primer, je škof postal celo svetovalec mlademu vladarju.³ Po drugi strani pa je bil odnos z Valentinijanom, ki je bil takrat še otrok, zaradi prednosti, ki jo je cesar dajal pripadnikom arijanizma in rimskega mnogoboštva, veliko bolj napet.

Najzamimivejši je bil odnos, ki ga je vzpostavil s Teodozijem. Slednji je sprejel pomembne odločitve v prid kristjanov: bil je krščen in opustil je starodavni naslov *pontifex maximus* (vrhovni svečenik). Poleg tega je z ediktom *Cunctos populos* leta 380 krščanstvo naredil za uradno religijo cesarstva, prepovedal religiozna žrtvovanja in olimpijske igre ter zaprl mnoge templje.⁴ Na drugi strani pa je imel z milanskim škofom hud spor zaradi pokola, ki se je na Teodozijevo pobudo zgodil v Solunu in se je želel z njim kruto znesti nad ljudstvom. Cesar je moral prositi za odpuščanje in spravo, da bi se izognil izobčenju, pokoriti pa se je moral dolgih osem mesecev pred božičem leta 390.⁵

Ambrozijev politični nauk

Zgodovinarji so imeli Ambrozija za predhodnika velikega kardinala Richelieua in poudarili njegov poskus, da bi postavil jasne meje

med *Imperium* (cesarstvo) in *Sacerdotium*. Splošnih načel bizantinske simfonije ni zavrnil, saj so bili hkrati uporabni tako za državo kot za Cerkev, je pa poskušal oblikovati novo neuradno *pogodbo* o sodelovanju.

Najprej je poudaril različna področja obeh vladarjev: cesar nima več nobene pravice, da bi vladal Cerkvi, saj je le njen navaden član, in nima več privilegija, da bi bil rimski vrhovni svečenik. Samo predstavniki krščanske Cerkve imajo pravico odločanja na področju religioznega življenja, zato poskus rimskega senatorja Simaha, da bi ponovno postavili spomenik Viktoriji v senatu, ni imel nobenih možnosti. Celo cesar Valentinijan II. je bil prisiljen v resen razmislek ob odkritem protestu škofa Ambrozija, ki je cesarja opozarjal na negativne učinke tako hudega *bogoskrunstva*.⁶

Ambrozij je poudaril, da bi ti dve instituciji morali imeti zelo različne metode, prav tako pa bi morali uporabljati precej različna sredstva: "Duhovnik bi moral izpolniti svojo nalogo, cesar pa svojo."⁷ Lahko bi sodelovala pri preoblikovanju ljudi v dobre *krščanske državljane*, vendar samo, če ne bi mešala svojih ciljev in nalog. V pismu svoji sestri Marcelini je napisal naslednje znamenite vrstice: "Tisti, ki pripadajo Bogu, niso podvrženi moči cesarja."⁸ Škof je tudi obtožil Avksencija, enega izmed zagovornikov arijanizma, ker je podpiral to, da je upravljanje Cerkve prevzela država, da bi tako pridobil različne pomembne politične privilegije.

Po njegovem bi škofje morali pokazati spoštovanje do političnih voditeljev, vendar jih ti ne bi smeli prestrašiti ali vplivati nanje, saj je resnični vladar in voditelj sveta Bog. Cesar bi moral biti znotraj Cerkve, ne nad njo: "Imperator enim intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est."⁹ Zavedati se mora, da Božja milost ščiti njegovo kraljestvo. Prav tako pa mora priznati, da bi bili predstavniki Cerkve lahko *Božji glasniki* v družbenem ali političnem kontekstu. Cesarski absolutizem, sanje Juli-

ja Cezarja, ki so jih uresničili cesarji v prvih treh stoletjih, je tako naletel na nepričakovano oviro: nekdanj preganjano Cerkev.

Teodoziju je tudi svetoval, naj sledi dobremu Davidovemu zgledu, saj bi bilo lahko celotno cesarstvo kaznovano za grehe svojih voditeljev. Pokora ni bila več osebna izbira, ampak je postala politična zadeva.¹⁰ Medtem ko je rimska cesarska religija svoje vladarje spremenila v bogove, jih je krščanstvo prisililo, da so spet sprejeli status človeških bitij in Ambrozij je v četrtem stoletju hkrati vnaprej napovedal pokoro, ki so jo ti opravljali v Canossi leta 1077.¹¹ Tega dogodka sicer ne bi smeli imeti za poskus, da bi preoblikovali rimsko državo v krščansko demokracijo, upravičeno pa si lahko mislimo, da je s tem orientalska ideja božanskega vladarja in absolutne moči po množici zmag v predhodnih stoletjih izgubila precej pomembno bitko.

Na drugi strani je bil Ambrozij prepričan, da se predstavniki Cerkve ne bi smeli vmešavati v politiko, ampak bi se morali odzivati samo v zelo kritičnih in ključnih trenutkih zgodovine. Njihova vloga bi morala biti vloga *skupnega imenovalca* v razdrobljenem in razdeljenem svetu. Tako je Ambrozij podpiral Teodozija v državljanski vojni, Evgenija imenoval *usurpator indignus* (zloben in nečasten nasilnež), frankovskega generala Arbogasta pa *barbarus latro* (barbarski ropar).¹² Škof je prav tako sprejemal idejo *bellum iustum* (pravične vojne), ki bi branila vrednote krščanskega cesarstva. V času, ko so Goti postopno naseljevali Balkan, perzijska in germanska plemena pa so napadala na mejah, je zagovarjal pravico do uporabe sile v obrambi.

Škof je pisal Valentinijanu: "Vsi ljudje, ki so pod rimsko oblastjo, se borijo za vas, cesarji in vladarji zemlje, tako kot se vi borite za vsemogočnega Boga in za sveto vero v Boga."¹³ Antična *pax Romana*, ki so jo imeli ra *pax deorum* (dar bogov), je postala *pax Christi*.¹⁴ Čeprav je Ambrozij zagovarjal neod-

visnost Cerkve, ni hotel izolirati kristjanov pred rimsko družbo.

Njegovo misel bi lahko imeli za nekakšno srednjo pot med avguštinsko dihotomijo in evzebijevskim sodelovanjem. Uporabljal je celo znani izraz sv. Avgušтина *civitas suprema* (nebeško mesto). Ker se ta razlikuje od *civitas terrena* (zemeljskega mesta), je navoril člane Cerkve, naj bodo dobri državljani in naj sobivajo s *terrae filii* (otroci zemlje).¹⁵ Okvir, ki ga je postavila država, je bil potreben, da je Cerkev lahko preživela v brezvladju sveta: "Modri ljudje s silo vladajo nad nosterjo množic, saj je tem treba vladati s silo, prav avtoriteta moči pa jih sili, da ubogajo modre in spoštujejo zakone."¹⁶

Ekumenski vpliv

Ambrozijeva misel je še vedno zelo pomembna za našo sodobno družbo, saj imajo tisti, ki si ne zapomnijo naukov zgodovine,

veliko možnosti, da bodo napake iz preteklosti ponovili.

Čeprav prebivalci mnogih držav po svetu živijo v bolj ali manj sekulariziranih državah, politična oblast od časa do časa še vedno poskuša voditi in nadzorovati dejavnost cerkva. In čeprav ustave in temeljni zakoni v mnogih državah zagotavljajo jasno ločitev med religijo in družbo, se na mnogih mestih država vpleta in vmešava v religiozno življenje. To vmešavanje ima lahko v različnih državah in tradicijah zelo različne oblike: lahko je neposreden in viden vpliv na administrativnem področju ali pa poteka samo na posreden način, preko sredstev, ki so zagotovljena cerkvam.

Sodobni religiozni voditelji bi si morali res zapomniti preroški glas Ambrozija, milanskega škofa, in prevlade političnih struktur ne bi smeli sprejeti, ampak bi jo morali jasno zavrnil. Seveda je v kontekstu današnjega procesa *globalizacije* položaj drugačen, saj je

Cecilija Erika Grbec: Morje marjetic.

simfonični odnos med zgodnjo Cerkvijo in rimskim cesarstvom postal *pluralistični* odnos med mnogimi cerkvami in različnimi cesarstvi, vendar so težave kljub temu ostale iste.

Krščanska Cerkev ne sme nikoli postati samo ustanova države, ki je ločena od področja izobraževanja in socialne pomoči, ampak mora biti spoštovan partner, ki je sposoben vplivati na odločitve države, seveda v skladu s krščanskim razumevanjem in družbenim naukom. Politični voditelji so lahko bodisi *intra Ecclesiam* (znotraj Cerkve) bodisi *extra Ecclesiam* (izven Cerkve), vendar pa v nobenem primeru, kot je dobro poudaril Ambrozij, *non supra Ecclesiam* (ne nad Cerkvijo).

Krščansko *ekumensko* gibanje ima veliko in pomembno vlogo tudi na tem področju, saj bi bile veroizpovedi veliko močnejše, če bi se skupaj odzivale na izzive, ki jih prednje postavlja sekularni svet, njegove politične ureditve in odločitve. Na začetku 21. stoletja imajo narodne in regionalne, politične in družbene strukture težnjo po *združevanju*, da bi na različnih delih sveta oblikovale nova, sodobna cesarstva. Hkrati pa je svet religij še vedno veliko preveč razdeljen in v bistvu nesposoben slediti ritmu ekonomskih in političnih povezovanj. Zato bi bilo ekumensko gibanje lahko učinkovita rešitev, primeren in ustrezen odgovor na nove izzive, s katerimi se danes srečujejo veroizpovedi.

Tisoč šeststo šestindvajset let je minilo, odkar je cesar Teodozij pod močnim vplivom škofa Ambrozija Milanskega z ediktom *Cunctos Populos* razglasil krščanstvo za uradno religijo cesarstva. V naši dobi sodobne veroizpovedi ne morejo doseči niti tega, da bi v ustavi Evropske unije (EU) omenili pomembno in odločilno vlogo, ki jo je skozi stoletja imelo krščanstvo.

Seveda religioznim voditeljem ne bi smeli dovoliti, da se vpletajo v politično življenje.

Vseeno pa imajo moralno dolžnost, da vplivajo na življenje sodobnih cesarstev in tako nadgrajujejo veliko Ambrozijevo zapuščino. Sprejeti in spoštovati morajo civilne strukture, zakonodajo in človekove pravice, vendar se morajo hkrati skupaj odzivati, premagovati nove izzive ter ohranjati krščansko pričevanje v sodobnih sekularnih cesarstvih živo in cvetoče.

Prevedel: Leon Jagodic

1. Pasini, Cesare. *Ambrogio di Milano. Azione e Pensiero di un Vescovo*. Milano 1996: 89.
2. Paredi, Angelo. *Ambrogio e la sua Età*. Milano 1960: 491, 500.
3. Ambrozij Milanski. *Pismo I*. MPL XVI. Kol. 876C – 879A.
4. Barnes, Thimoty D. "Religion and Society in the Age of Theodosius." V: Hugo A. Meynell, ur. *Grace, Politics and Desire*. Calgary 1990: 160.
5. Rahner, Hugo. *L'église et L'état dans le Christianisme Primitif*. Paris 1964: 107.
6. Ambrozij Milanski. *Pismo XVII*. MPL XVI. Kol. 962B.
7. Ambrozij Milanski. *Pridiga proti Avksenciju*. MPL XVI. Kol. 1013A.
8. Ambrozij Milanski. *Pismo XX*. MPL XVI. Kol. 996B–997A.
9. Ambrozij Milanski. *Pridiga proti Avksenciju*. MPL XVI. Kol. 1018B.
10. Cracco Ruggini, Lellia. "Potere Romano e Consocienza Etica Cristiana." V: Enrico Dal Covolo in Renato Ugoline, ur. *Ciesa e Impero. Da Augusto a Giustiniano*. Roma 2001: 138.
11. McLynn, Neil B. *Ambrose of Milan. Church and Court in a Christian Capital*. Los Angeles-London 1994: 331.
12. Ambrozij Milanski. *Pismo LXI*. MPL XVI. Kol. 1186C.
13. Ambrozij Milanski. *Pismo XVII*. MPL XVI. Kol. 961B.
14. Pizzolato, Luigi Franco. "Ambrogio e la Libertà Religiosa nel IV Secolo." V: Enrico Dal Covolo in Renato Ugoline, ur. *Chiesa e Impero, Da Augusto a Giustiniano*. Roma 2001: 282.
15. Ambrozij Milanski. *Pismo LXXIV*. MPL XVI. Kol. 1256C.
16. Ambrozij Milanski. *Pismo XXXVII*. MPL XVI. Kol. 1085C–D, 1086A.